
COĞRAFI YÖNLERİYLE

ANTALYA'DA ÖRTÜ ALTI SÜS BİTKİLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ*

Yrd.Doç.Dr.Serhat ZAMAN¹

Yrd.Doç.Dr.Ünal ÖZDEMİR²

Doç.Dr. Ramazan Sever²

Özet

Antalya, coğrafi özellikleri nedeniyle birçok ekonomik faaliyet kolunun bir arada sürdürülebildiği bir yerdir. Bu yönüyle ülkemizin pek çok yerinden ayrılır. Başta iklim elemanları olmak üzere, ekolojik koşulların kısmen ya da tamamen kontrol altına alınarak, bazı ürünlerin ziraatının yapıldığı örtü altı süs bitkileri üretimi de bunlardan birisidir.

Bugün ülkemiz örtü altı süs bitkileri üretim alanlarının yaklaşık %25'ine sahip olan Antalya ili, söz konusu ekonomik faaliyet kolunun merkezi durumundadır. Özellikle ihracata konu olan söz konusu sektör ticari değeri yüksek, oluşturduğu istihdam ve diğer ekonomik faaliyet kolları ile etkileşimi nedeniyle gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Örtü altı alanlarda üretilen süs bitkilerinin ihraç edildiği ülkelerin başında, İngiltere, Rusya, Yunanistan, Hollanda ve Japonya gelmektedir.

Antalya ilinde yapılan örtü altı süs bitkileri üretim sorunlarının belirlenmesi ve sürdürülebilirlik çerçevesinde çözüm önerilerinin getirilmesi, bu sektörün bölge ve ülke ekonomisine desteğini artıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Antalya, coğrafya, süs bitkileri, ekonomik coğrafya

¹ Atatürk Üniversitesi K.K.Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı.

² Atatürk Üniversitesi K.K.Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı.

* Çalışmanın Coğrafi Çevre Özellikleri Doç.Dr. R.Sever ve Dr. S.Zaman, üretim, pazarlama, organizasyon kısmı ise Dr. Ü. Özdemir ve Dr. S. Zaman tarafından hazırlanmıştır.

Abstract

Antalya is an area in which a number economic activities are carried out because of the suitability of its geographical conditions. This aspect of the city makes it different from many parts of Turkey. Production of decorative plants it also among the agricultural productions with its growth under controlled climate elements and ecological conditions.

With 25% rate in decorative plants, Antalya is the center of this type of economic activity. Especially, the export of these plants makes the sector a vital one in employment and trade activity. Among the countries to which decorative plants are marketed, the first ones are England, Russia, Greece, Holland and Japan.

Determination of the problems of decorative plant production in Antalya and providing solutions will increase the contribution of this sector to regional and national economy.

Key words: Antalya, Economic geography, decorative plants, geography.

COĞRAFI YÖNLERİYLE
ANTALYA'DA ÖRTÜ ALTI SÜS BİTKİLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ
Production of Decorative Plants and Geographical Conditions in Antalya

Giriş

Örtü altı süs bitkileri üretimi, ticari değerindeki artışa bağlı olarak önemi gün geçtikçe artan bir ekonomik faaliyet alanıdır. Coğrafi dağılışı büyük ölçüde doğal çevre koşullarına bağlı olan bu tarımsal faaliyet, bugün birçok ülkenin ihracat gelirlerinde önemli bir yer edinmiştir. Söz konusu faaliyet kolunun coğrafi çevre ile olan kuvvetli etkileşimi, oluşturduğu istihdam, giderek genişleyen üretim alanları ve arazi kullanımında üstlendiği rol, bizi bu konu üzerinde araştırma yapmaya yönlendiren nedenlerden bazılarıdır. Bu kapsamda öncelikli olarak çalışma konusu ile ilgili yayımlar gözden geçirilmiştir. Söz konusu faaliyet kolunu coğrafi bakış açısıyla irdeleyen herhangi bir çalışma saptanamamıştır. Bu yüzden konuya coğrafya biliminin bakış açısıyla yaklaşmak öncelikli hedefimiz olmuştur. Doğal çevre faktörleri ile çok güçlü bir bağı olması yanında konunun beşeri çevre ile de son derece güçlü bir etkileşim halinde olduğu gözlenmiştir. Çalışmada ağırlıklı olarak bunlar ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu süreçte araştırma sahası olarak seçtiğimiz yerlerde, üretim için önemli olduğu tespit edilen dört ayrı dönemde arazi gözlem gezilerine çıkmış, bu faaliyet kolunun doğrudan ve dolaylı olarak içinde yer alan kişi ve kuruluşlarla görüşmeler yapılmıştır.

Bu sektörün günümüzdeki tartışmasız lideri *Hollanda*'dır. Güney Amerika ülkelerinden Kolombiya ve Ekvator, Afrika ülkelerinden; Kenya, Zimbabwe, Fas, Güney Afrika Cumhuriyeti, Tanzanya ve Malawi; Asya'dan ise Japonya, İsrail, Malezya, Hindistan, Çin, Türkiye ve Tayland başlıca üreticilerdir (Yazgan, vd, 2004:2).

Örtü altı yetiştiriciliği, alçak plastik tüneller ve seralarda gerçekleştirilen tarımsal üretimi kapsar. Bu tarımsal faaliyet ile coğrafi çevrenin bazı etmenleri arasında doğrudan etkileşim bulunmaktadır. Bunların başında iklim elemanları ile beşeri çevre koşulları gelir. Bu koşulları bir arada bulunduran coğrafi mekânlar gerek Dünya ve gerekse ülkemizde oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte ülkemiz matematiksel ve özel konum ayrıcalıkları nedeniyle söz konusu faaliyet için önemli bir potansiyele sahiptir.

Ülkemizde örtü altına alınan sahalardaki hâkim tarımsal faaliyet, sebze yetiştiriciliği olarak süregelmektedir. Bu faaliyet ile birlikte bu alanlarda sürdürülen en önemli üretim tiplerinden birisi de bizleri bu araştırmaya yönlendiren *süs bitkileri yetiştiriciliği*dir. Süs bitkileri ziraatı, büyük çoğunlukla, örtü altına alınarak bazı doğal çevre şartlarının kontrol altına alındığı mekânlarda gerçekleştirilir. Örtü altına alınmayan alanlarda da bazı süs bitkilerinin üretimi yapılır. Ancak ticari değeri ve pazar payı yüksek türler ile ihracata konu olan süs bitkileri hemen tamamıyla örtü altına alınmış alanlarda üretilir. Bu yüzden çalışmamız örtü altı süs bitkileri üretimi üzerine odaklanmıştır.

Örtü altı süs bitkileri yetiştiriciliğinin ülkemizde 1940’lı yıllarda **İstanbul ve Yalova** çevresinde başladığı kabul görmektedir. Ancak ihracata yönelik üretim faaliyetlerinin başlangıcı 1985 yılında Antalya’da 4 hektarlık bir alanda kesme çiçek yetiştiriciliği yapılması ile başlamıştır. Bugün örtü altı süs bitkileri yetiştiriciliği ülkemizde 26 ilde yaklaşık 25 000 dekar alanda sürdürülmektedir. Ancak üretimin yaklaşık %90’ı İzmir, Antalya, Yalova, İstanbul, Sakarya ve Bursa illerinden karşılanır (Özkan, Karagüzel, 1997:53).

Antalya İli, örtü altı tarımsal alanı ve üretim miktarı bakımından ülkemiz için özel bir önem taşır (Harita 1). Nitekim ülkemizdeki toplam örtü altı alanların (yaklaşık 60 bin ha.) yaklaşık %30’u Antalya İli’nde yer alır. Alçak plastik tünel ve seraların kapladığı alanı gösteren bu oran yalnızca sera örtü alanları için hesaplandığında %46 gibi yüksek oranlara ulaşılır (Tüzel, vd, 2004:3). Bu değerler **örtü altı süs bitkileri** için ele alındığında Antalya İli’nin ülkemiz üretim alanları içindeki oranının yaklaşık %25 olduğu anlaşılır.

Antalya ilindeki süs bitkileri üretim faaliyetlerini ülkemizin diğer üretim sahalarından ayıran en önemli özelliği, büyük çoğunlukla dış pazara yönelik olmasıdır. Ancak iç pazardaki payının da dikkate değer olduğunu belirtmek gerekir. İngiltere, Hollanda, Rusya Federasyonu, Yunanistan ve Almanya ihracat yapılan belli başlı ülkeler olarak belirtilebilir.

Örtü altı süs bitkileri yetiştiriciliği kendi içerisinde beş üretim faaliyetini kapsar. Bunlar; *kesme çiçek, iç-dış mekân süs bitkileri, saksılı bitkiler, süs ağaç ve fideleri ile çiçek soğanları yetiştiriciliği*dir. Bunlardan *kesme çiçek yetiştiriciliği*, üretim miktarı ve alanı bakımından diğerlerine göre öndedir. Nitekim 2003 yılında ülkemizdeki süs bitkileri üretim alanlarının yaklaşık %53 gibi önemli bir bölümünde kesme çiçek yetiştiriciliği yapılmıştır. Bu değer Antalya İli’nde %78’lere ulaşır (Anonim-2004:4).

Harita1. Çalışma sahasının konum haritası.

Antalya'daki **kesme çiçek üretim alanlarının** ülkemiz üretim alanları içindeki payı %30 dolayındadır. 2004 yılı değerlerine göre ise, ülkemiz kesme çiçek ihracatının yaklaşık %74'ünü Antalya ili'nde gerçekleştirilen üretim karşılamıştır. Anlaşıldığı üzere, Antalya ülkemizin en önemli kesme çiçek üretim sahası olarak ön plana çıkmıştır. Günümüzde kazandığı öneme karşın, 2004 yılına kadar bu faaliyet kolu hakkında kesin ve sağlıklı kayıtlar bulunmayışı, söz konusu üretimin tarihi gelişiminin ortaya konulmasını engellemiştir. Ancak üretim miktarının hızla arttığı ve bununla birlikte üretim alanlarının sürekli genişlediği rahatlıkla ifade edilebilir.

Buraya kadar örtü altı süs bitkileri yetiştiriciliğinin ülkemiz ve Antalya'daki bazı genel özelliklerine değinilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki aşımında, söz konusu ekonomik faaliyet kolu ile coğrafi çevrenin doğal ve beşeri özellikleri arasındaki etkileşim; üretim alanlarının konum özellikleri ve dağılımları; bu

faaliyetin bugünkü durumu, pazarlama, ulaşım, organizasyon ve başlıca sorunları ele alınacaktır.

Coğrafi çevre özellikleri ve süs bitkileri üretimi

Coğrafi çevrenin doğal ve beşeri özellikleri incelemeye konu olan örtü altı süs bitkileri yetiştiriciliği ile doğrudan etkileşim halindedir.

Sahada tarafımızdan gerçekleştirilen gözlemler, başta iklim elemanları olmak üzere, toprak özellikleri ve diğer bazı doğal çevre etmenleri ile söz konusu üretim faaliyeti arasındaki etkileşimi izleme olanağı sağlamıştır. İklim elemanlarından sıcaklık, rüzgâr, nemlilik, bulutluluk, güneşlenme süresi, yağış ve don olaylı gün sayısı bunların ön plana çıkan başlıcalarıdır (Tablo 1).

İklim elemanlarına ait elverişli değerler, yetiştirme koşulları kritik değerlere bağlı olan süs bitkilerinin Antalya ili kıyı kuşağında üretiminin yapılmasına olanak sağlamıştır. Ancak, kış aylarında nadiren yaşanan düşük sıcaklık değerleri, şiddetli rüzgârlar, aşırı yağışlar ile yaz ayları ve sonbahar başlarındaki kuraklık, üretimi zaman zaman olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 1. Antalya'da bazı iklim elemanlarına ait değerler (20 yıllık).

İklim Elemanı	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Ort.Sıcaklık °C	9,9	10,5	12,6	16,2	20,4	25	28,1	27,9	24,7	19,9	15,1	11,5	18,5
EnYük. Sıc °C	21,6	22,8	28,2	31,8	37,6	41,0	45,0	43,3	41,2	37,7	33,0	23,4	45,0
Ort.Düşük S. °C	6	6,3	8	11,2	14,9	19,3	22,4	22,2	19,1	15	10,8	9,7	13,7
En Düşük Sıc °C	-4,3	-4,6	-1,6	3,3	5	11,3	14,8	13,6	10,3	2,9	0,0	-1,9	-4,6
Ort.Bağ.Nem(%)	68	68	66	67	68	61	58	59	58	62	66	67	64
Ort.Yağış mm	195,5	138,8	117,1	52,8	29,9	9,2	2,9	6,3	12,9	77,4	179,4	241,3	1063,5
Günlük max yağış mm	331	232	139	124	120	64	41	49	98	115	220	290	331
Ort.Dolu yağışlı gün	0,5	0,7	0,3	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,4	2,7
Don olaylı gün sayısı	1,4	1,2	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	0,4	3,3
Fırtınalı günler	2,2	2,5	1,5	0,9	0,2	0,1	0,3	0,3	-	0,6	1,6	2,3	12,5
Günlük en çok yağış miktarı mm	180,6	111,9	139,2	77,1	56,7	43,2	12,8	27,8	52,2	167,8	220,2	228,6	228,6
Günlük en çok yağış miktarı	180,6	111,9	139,2	77,1	56,7	43,2	12,8	27,8	52,2	167,8	220,2	228,6	228,6

Kaynak: Antalya Meteoroloji Bölge Müdürlüğü-2002.

Tablo 2. Korkuteli’nde bazı iklim elemanlarına ait değerler

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ort
Ort Sıcaklık	2,6	3,1	5,9	10,7	15,6	20,6	23,8	23,2	19,2	13,5	7,6	4,2	12,5
En yük.sıcaklık	17,6	19,5	24,4	27,8	32,9	36,3	38,4	37,8	33,9	32	24,5	19,4	38,4
Don ol. gün say	21,3	18,6	11,7	1,4	-	-	-	-	-	0,3	7,3	15,3	75,9
O.Bağıl nem %	68	66	64	60	58	50	45	46	49	57	65	70	58

Kaynak: Korkuteli meteoroloji istasyonu verileri 2006.

Araştırmaya konu oluşturan süs bitkileri yetiştiriciliği Ekim-Mayıs ayları arasındaki dokuz aylık devreyi kapsar. Yaz aylarında sıcaklık değerlerindeki yükselme ve kıyı kuşağındaki şiddetli buharlaşma söz konusu üretim faaliyetinin kesintiye uğramasına neden olur. Tablodan da anlaşılacağı üzere yaz dönemine ait yüksek sıcaklık değerleri söz konusu faaliyetin sürdürülebilmesi için elverişsizdir. Bu faaliyetin sürdürülmesinde don olaylı günlerin sayısı kadar, yüksek sıcaklıkların da olumsuz etkileri bulunmaktadır. Zira bu dönemde yüksek sıcaklıklar 45 °C gibi son derece yüksek değerlere erişerek, şiddetli buharlaşma, su kaybı gibi nedenlerle bitkilerin yaşamsal fonksiyonlarına zarar vermektedir (Tablo 1). Bu dönemde ihracatın devam edebilmesi için üretim faaliyetleri Korkuteli, Isparta ve Afyon gibi yaz sıcaklık değerleri Antalya kıyı kuşağına oranla düşük olan sahalara kaydırılır. Böylece üretimdeki üç aylık kesinti kısmen de olsa kapatılmaktadır. Örneğin Korkuteli’nde aynı dönemde yüksek sıcaklıklar ancak 38,4 °C ‘yi bulur (Tablo 1). İhracata yönelik üretim yapan şirketler sahanın söz edilen iklimik nedenleri ile son yıllarda Isparta, Korkuteli ve Afyon’da işletmeler kurmuş ve özellikle *karanfil* gibi pazar payı yüksek türler yetiştirerek ihracatın sürekliliğini kısmen de olsa (kış üretiminin %20 kadarını) sağlamayı başarmışlardır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Modern bir çiçek serası ve karanfil fidelerinin görünümü (Fotoğraf - S.Zaman).

Sıcak devrede kıyı kuşağındaki örtü altı çiçek seralarının hemen tamamının çatı yüzeyi doğrudan güneş ışınlarının etkisini azaltmak amacıyla kireç ile sıvanır. Böylece güneş ışınlarının seralara doğrudan etkide bulunarak buharlaşmayı ve su ihtiyacını artırması az da olsa engellenmiş olur (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Yüzeyi kireç ile sıvanmış bir çiçek serası (Fotoğraf-S.Zaman).

Üretimi kesintiye uğratan başlıca doğal çevre etmenlerinden birisi de hiç kuşku yok ki kış aylarındaki düşük sıcaklıklardır. Bu değerler üretimin yapıldığı iki sahayı da yakından ilgilendirmektedir. Çünkü yazlık üretim alanları olarak adlandırabileceğimiz iç kesimlerdeki sahalarda kış aylarına ait değerler, bu tarımsal faaliyetin sürdürülmesini engeller. Örneğin yaz üretim alanlarının en bilineni durumundaki Korkuteli'nde don olayı yaşanan gün sayısı 76 günü bulmaktadır (Tablo 1). Düşük sıcaklıklar nadiren kıyı kesimindeki üretimi de olumsuz etkiler. Bu çevrede don olaylı günlerin sayısı 3.3 gün/yıl kadardır. Aralık, Ocak ve Şubat ayları don olayı olasılığının en yüksek olduğu aylardır. Kıyı kesimindeki güçlü denizel etkiler, don olayı yaşanan gün sayısının son derece sınırlı olmasına yol açmıştır. Bu elverişli ortama rağmen sahada zaman zaman düşük sıcaklıklardan kaynaklanan üretim azalmaları gözlenmiştir.

Seralardaki çiçeklerin biyolojik faaliyetlerini sürdürebilmeleri için 4 °C alt sıcaklık limitidir (Anonim, 2004:5). Bu değerin altına düşen sıcaklıklar üreticileri bir takım önlemler almaya zorlamaktadır. Modern seralarda sıcaklık kontrolü için yeterli teknik donanım bulunmaktadır. Ancak ailelerin işlettiği seraların büyük çoğunluğunda düşük sıcaklıkla mücadele etmek için her hangi bir modern teknik donanım kurulmamıştır. Örneğin bu seralarda üreticiler don olayından korunmak

için sabaha karşı seraların yüzeyine yağmurlama yaparak, sera üzerinde ince bir buz tabakası oluşmasına yol açar, böylece sera içindeki ısının muhafaza edilmesini sağlayarak don olayından korunmuş olurlar.

Örtü altı çiçek yetiştiriciliğini olumsuz yönde etkileyen iklim elemanlarından birisi de kış aylarında hızı fırtına düzeyine ulaşan rüzgârlardır. Örtü altı çiçek üretim alanlarının önemli bir kısmının naylon seralardan oluştuğu araştırma sahasında, hızlı esen rüzgârlar konstrüksiyonu zayıf ve örtü gereci olarak kullanılan naylonu hafif olan işletmelere zaman zaman önemli zararlar vermektedir. Araştırma sahasında fırtınalı günlerin sayısı 12.5 gün/yıl kadardır. Fırtınalı günlerin yaşandığı aylar, üretimin yapıldığı dönem ile paralellik gösterir. Aralık, Ocak ve Şubat, fırtınalı günlerin en fazla yaşandığı aylardır. Bu olayın yaşandığı günler, bütün örtü altı tarımsal faaliyetlerinde olduğu gibi süs bitkileri üretiminde de sorunlara yol açabilmektedir. Bu duruma karşı bazı üretim alanlarında, örtü malzemeleri ve yapı gereçlerinin sağlamlaştırılması yönünde önlemler alındığı gözlenmiştir.

Süs bitkileri üretim alanlarındaki toprak örtüsü kalınlığı araştırma sahasının önemli bir bölümünde üretim için yeterli değildir. Seraların kurulduğu araziler ve yakın çevresi Antalya traverten düzlüklerinin ikinci basamağı üzerinde bulunur. Bu çevrede litolojik yapıyı hemen tamamıyla kalker formasyonu oluşturur (Darkot ve Erinç, 1951: 57). Zeminin hâkim litolojik yapısı Mesozoik kalkerlerinden oluşmakla birlikte bunlar yer yer ana kaya şeklinde yüzeyde görülmektedir (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. Seralar çoğunlukla bu durumdaki arazilerin düzenlenmesi sonucu oluşturulurlar (Fotoğraf -S. Zaman).

Araziye bir örtü şeklinde yayılmış olan kalker blokların temizlenmesi ile sera ve örtü altı sahaları oluşturulmuştur. Ancak, bazı örtü altı işletmelerde toprak örtüsü üretim için yetersiz kaldığından dışarıdan toprak takviyesi yapılmıştır.

Üretim alanlarının dağılışı

Antalya'da nüfus, yerleşme ve birçok ekonomik faaliyet kolu, kıyı ile dağlık alanlar arasındaki kuşakta yoğunluk kazanmıştır. İnsan yaşamı ve buna bağlı olarak sürdürülen diğer faaliyetler için son derece uygun ortamlara sahip olan söz konusu kuşak, ayrıcalıklı doğal çevre koşullarına sahiptir. Bu çevrede yüzyıllardır sürdürülen gelir getirici ekonomik faaliyet kollarına yakın bir geçmişte örtü altı süs bitkileri yetiştiriciliği de eklenmiştir.

Üretim alanı 5 000 dekarı aşan örtü altı süs bitkilerinin araştırma sahasındaki dağılımında, başta iklim koşulları olmak üzere bazı doğal çevre etmenleri ile ulaşım, pazar, organizasyon, teknik donanım, iş gücü vb. gibi beşeri çevre kaynaklı etmenler belirleyici rol oynamıştır (Tablo 3, Şekil 1). Bunların sonucunda söz konusu tarımsal faaliyet, büyük çoğunlukla kıyı bölgesinde ve nüfusun yoğunluk kazandığı, elverişli ulaşım koşullarına sahip yerlerde ortaya çıkmıştır.

Tablo 3. Antalya ilinde süs bitkileri üretim alanlarının dağılımı (da).

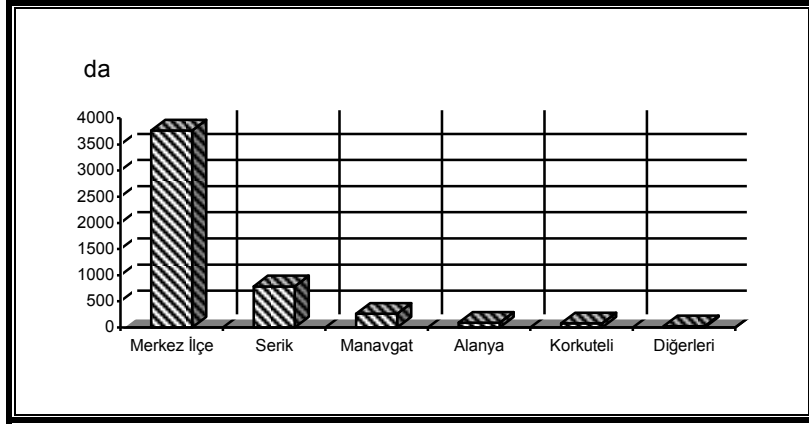
Süs Bitkisi	Merkez	Serik	Manavgat	Alanya	Korkuteli	Diğerleri	Toplam(da)
Kesme Çiçek	3 305	660	51	-	80	3	4 099
İç-Dış Mek.Bit	465	85	212	25	-	17	804
Yumru-Soğanlı	-	42	-	65	-	6	113
Toplam	3 770	787	263	90	80	26	5 016
%'si	75.3	15.7	5.2	1.7	1.6	0.5	100

Kaynak: Antalya İl Tarım Müdürlüğü Süs Bitkileri Raporu -2004.

Üretim alanlarının Antalya ili içindeki dağılımında belirgin eşitsizlik gözlenir. Elde edilen veriler ve saha gözlemlerinden anlaşıldığı üzere, Antalya merkez ilçe toplam üretim alanlarının yaklaşık %75'ine sahiptir. Serik, Manavgat ve Alanya sırayla Merkez ilçeyi takip ederler. Kıyıda yaklaşık 50 km içeride yer alan Korkuteli dışında, üretim yapılan diğer bütün ilçelerin denize kıyısı bulunmaktadır.

Merkez ilçenin en büyük yerleşmesi durumundaki Antalya kenti söz konusu faaliyetin üretim, pazarlama, organizasyon ve ulaşım gibi yönleriyle merkezi durumundadır. Örtü altı süs bitkileri üretim alanları ve seralar, kent yerleşim alanının özellikle doğusunda yoğunluk kazanmıştır. Antalya kentinin kuruluş yeri özellikleri nedeniyle doğu yönlü gelişimi daha olanaklı olduğundan, seralar ve diğer

örtü altı alanların önemli bir kısmı bu yönde yoğunlaşmıştır. Nitekim batı yönündeki kentsel gelişim Beydağları'nın denize doğru sokulması nedeniyle neredeyse duraklama aşamasına gelmiştir. Bu çevrede yer alan (Konyaaltı, Arapsuyu, Çakırlar, Bahtlı, Duraliler, Hurma semtleri) tarım alanları ve seralar, turizm ve nüfus artışı nedeniyle oluşan baskı sonucu işlevlerini zamanla kaybetmeye başlamışlardır. Bu yüzden yeni seraların tesisi ve mevcut örtü altı alanlar kentin doğusunda yoğunluk kazanmıştır.

Şekil 1. Antalya ilinde süs bitkileri üretim alanlarının dağılımı (da).

Havalimanı yakın çevresi, Altınova Mahallesi, Düden Mahallesi, Orta Mahalle, Sinan Mahallesi, Menderes Mahallesi, Varsak Belediyesi ve Zeytinköy Mahallesi örtü altı süs bitkileri üretimine yönelik sera ve alçak plastik tünellerin en geniş alana sahip olduğu yerlerdir. Bu çevredeki seraların bir bölümü başlangıçta süs bitkileri yetiştiriciliği için inşa edilmiş, amaca uygun örtü altı işletmeleridir. Ancak, saha gözlemleri esnasında, örtü altı işletmelerin çok önemli bir oranının sebze-meyve üretimine dayalı seralar iken, daha sonraları süs bitkileri ve özellikle **kesme çiçek** üretimine yöneldikleri anlaşılmıştır. Sektörün pazar payının artması ve diğer bazı avantajları sebebiyle Antalya'da geleneksel üretim yapan birçok örtü altı işletme, çiçek seracılığına yönelmiştir.

Sonuç olarak dağılışı büyük ölçüde doğal çevre etmenleri tarafından belirlenen süs bitkileri üretim alanları, Antalya Merkez ilçe, Serik ve Manavgat kıyı kuşağında yoğunlaşmıştır (Harita 2). Bu çevredeki yoğunlaşmanın nedenleri de son derece açıktır. Sahada son yirmi yıldır yapılan örtü altı sebze-meyve üretimi ile kazanılan tecrübe, seracılık ile ilgili alt yapı ve donanım ve ayrıca sözünü ettiğimiz

tarımsal faaliyet kolunun nispeten yüksek ekonomik getirisi bunların belli başlıcalarıdır.

Süs bitkilerine yönelik örtü altı yetiştiriciliğinin dağılışında, tarımsal tecrübe, seracılık kültürü ve bilgi birikiminin de rolü olmuştur. Nitekim söz konusu faaliyet ile ilgilenen tarımsal işletme sahipleri ve ailelerin büyük bir çoğunluğunun sera sebzeciliği deneyimi olmuştur. Yetiştirme koşulları ve ayrıntılarında önemli farklar bulunmasına karşın, sebze seracılığı sahaları ile çiçek seracılık sahaları büyük ölçüde iç içe bulunmaktadır. Özellikle aile tipi örtü altı işletmelerde ürün çeşitliğine gidilerek olası riskler minimize edilmeye çalışılmıştır. Bu bilhassa birden fazla sera işletmesi olan ailelerde gözlenmiştir. Seraların birçoğunda domates ağırlıklı olmak üzere diğer sebzeler üretilirken, bazılarında ise özellikle kesme çiçek yetiştiriciliği yapıldığı gözlenmiştir.

Harita 2. Süs bitkileri üretim alanlarının dağılımı.

Üretim-Ulaşım-Pazarlama ve Organizasyon

Örtü altı süs bitkileri yetiştiriciliği, kesme çiçek, iç ve dış mekân süs bitkileri ve yumru-lu-soğanlı süs bitkilerin üretimini kapsar (Tablo 3, Şekil 2). Başta karanfil (Sprey karanfil (Çoklu çiçekli), *Dianthus caryophyllus*) olmak üzere,

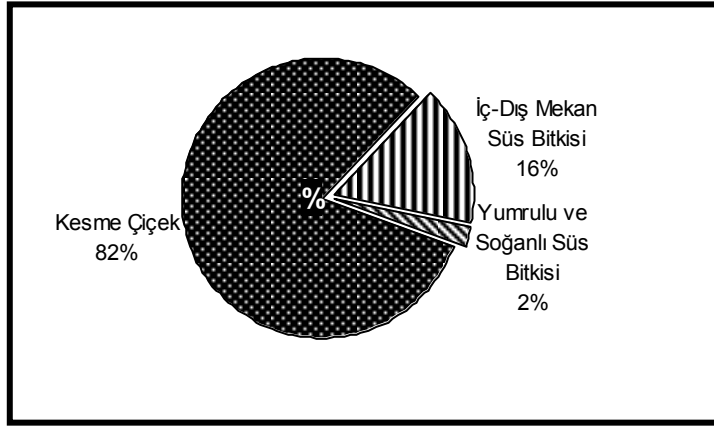
Gerbera³, Altınkamçı (*Solidago virgaurea*), Bahar yıldızı (*Gypsophila repens*) ve bazı gül çeşitleri (*Rosaceae*) (Isparta gülü-*Rosa damascena*), üretimin büyük çoğunluğunu oluşturan başlıca türlerdir. Üretim alanı ve miktarı açısından bunları iç-dış mekân süs bitkileri ve yumru lu soğanlı bitkiler takip eder. Üretim yapılan örtü altı İşletmelerin sahip oldukları toplam sera varlığının %95.95'ini plastik seralar, %4.05'ini cam seralar oluşturmaktadır (Özkan, vd-1999,s:4).

Ticari üretimi yapılan bitki türlerinin bazıları Anadolu'da doğal olarak yetişme ortamı olan türlerdir. Kültür altına alınarak ticari değer kazananlar içinde en bilinenleri; bazı gül türleri (*Rosa damascena*)'dir. Bunların dışında, ülkemize getirilerek ticari üretimi yapılan bazı türler de vardır. Bu türler daha çok yurt dışı pazarının taleplerine göre belirlenmektedir.

Tablo 4. Antalya'da tarımı yapılan süs bitkilerinin üretim alanları ve türlere göre dağılımı (da).

Süs Bitkisinin Türü	Üretim Alanı (da)	%'si
Kesme Çiçek	4 099	81,7
İç-Dış Mekân Süs Bitkileri	804	16
Yumru-Soğanlı Süs Bitkileri	113	2,3
Toplam	5 016	100

Kaynak: Antalya İl Tarım Müdürlüğü Süs Bitkileri Raporu 2004.

Şekil 2. Antalya'da tarımı yapılan süs bitkilerinin türlerine göre dağılımı 2004.

³ Araştırma sahasında Gerbera'nın yaklaşık 15 türünün ticari üretimi yapılır. Bu türler hemen tamamıyla laboratuvar ortamında kök olarak hazırlanan melezlerdir. Bunlar, üretim alanlarında "osiris, tamora, aruba, piton" adlarıyla tanınır.

Örtü altı süs bitkileri üretiminin yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ünü oluşturan **kesme çiçek üretimi** kıyı kuşağında yılın sekiz ayı sürdürülmektedir (Tablo 4). Buna karşın iç ve dış mekân süs bitkileri ile soğanlı ve yumrulu süs bitkileri yetiştiriciliği yıl boyu sürmektedir. Ekim ve Mayıs ayları arasındaki devrede gerçekleşen kesme çiçek üretimi kıyı kuşağı üretim alanlarında, yaz aylarında büyük ölçüde durmaktadır. Bunda yaz aylarındaki yüksek sıcaklık ortalamaları en önemli etken olarak ön plana çıkmaktadır. Alçak plastik tüneller ve seraların üzerlerinin açılması süs bitkilerini doğrudan güneş ışınlarına maruz bıraktığından üretim sıcak devrede kesintiye uğrar.

Tablo 5. Antalya ilinde üretimin büyük çoğunluğunu karşılayan başlıca kesme çiçek türleri (da) 2004.

ÜRETİM ALANI (da)			
Kesme Çiçek Türü	2001-2002	2002-2003	2003-2004
Karanfil	1 835,7	2 006,5	2 876,7
Gerbera	435,2	476,5	819,1
Solidago	82,4	91,4	44,7
Gypsophilla	49	76	86,6
Gül	71	67	116
Gladiol	34,3	10,2	4
Krizantem	31,5	19	4,5
Diğerleri	103,9	111,9	147,5
Toplam	2 643	2 858	4 099,3

Kaynak: Antalya Tarım İl Müdürlüğü, Süs Bitkileri Raporu-2004.

Söz konusu dönemde kesme çiçek üretimi Korkuteli (1020 m) Isparta (1049 m) ve Afyon (1021 m) gibi yaz sıcaklık değerleri Antalya kıyı kuşağına oranla daha düşük ve ulaşım açısından elverişli sahalara kaydırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Böylece kesme çiçek üretimi yıl geneline yayılmış ve ihracat da büyük ölçüde kesintiye uğramamıştır. Ancak Korkuteli, Isparta ve Afyon'daki üretim alanları henüz iç ve dış pazarın yüksek talebini karşılayacak düzeyde (Antalya'daki üretimin ancak %20'si kadar bir üretim söz konusudur) üretim gerçekleştirilememektedir (Anonim, 2004:7).

Antalya'da sürdürülen örtü altı süs bitkileri yetiştiriciliği bir takım yönleriyle dışarıya bağımlıdır. Bu bilhassa üretimin bazı aşamalarında (tohum, fide, ilaç, gübre, sera yapı ve donanım gereçleri... gibi ihtiyaçların karşılanmasında) ortaya çıkmaktadır. Bu ekonomik faaliyetin tartışmasız lideri durumundaki Hollanda

ve çeşitli tarımsal gereksinimlerin sağlandığı İsrail, söz konusu ülkelerin başlıcalarıdır (Anonim, 2004:3).

Bugün Antalya’da örtü altı süs bitkileri üretimi, ithalatı ve ihracatı yapan yaklaşık 50 firma bulunmaktadır. Bunların birçoğu Merkez İlçe ve özellikle Altınova Mahallesi sınırları içinde yer alır. Üretim alanları ile firmaların kuruluş yerlerinin dağılışı büyük ölçüde paralellik gösterir. Söz konusu firmaların, kısa süre içinde pazara sunulma zorunluluğu bulunan süs bitkilerini muhafaza etmek üzere toplam 20 258 m² alana sahip soğuk hava depoları bulunmaktadır (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 5.Altınova Mahallesinde ihracata yönelik kesme çiçek üretimi yapan bir işletmenin soğuk hava depoları (Fotoğraf S. Zaman)

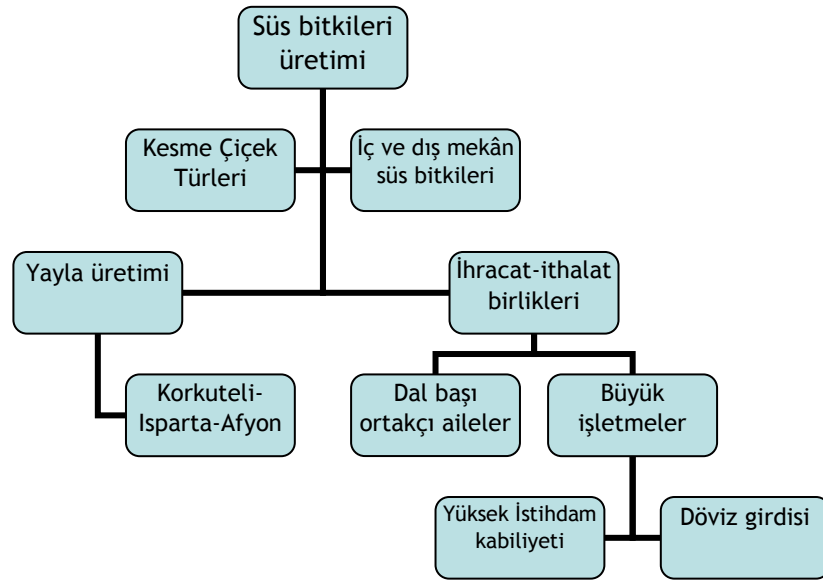
Fotoğraf 6. İhraç edilmek üzere paketlenmiş karanfil kolileri soğuk hava depolarında 2 °C’de bekletilir.

Fotoğraf 7-8. İhraç edilmek üzere hazırlanış ve paketlenmiş karanfil demetleri. Fotoğraf S. Zaman

Söz konusu sektör kuşkusuz çiçek yetiştiriciliğinden ibaret değildir. Çiçek yetiştiriciliği cam ve plastik seralarda yapılmaktadır. Bu yüzden sera inşasında kullanılan demir, boya ve benzeri ihtiyaçlar yanında elektrik sistemi, hidrofor, dalgıç pompa, soğutucular, jeneratör, sulama, ilaçlama, gübreleme, otomasyon aletleri ve nakliye gibi doğrudan ve dolaylı diğer ekonomik faaliyet kolları ile de etkileşim söz konusudur. Ayrıca, karanfil seralarında dal kesimi ve sıyırılması sonrası büyük oranda karanfil dalı ve yeşil ot ortaya çıkar. Bu ise yakın çevredeki büyük baş hayvan üreticileri için önemli bir yem kaynağı durumundadır. Bu ailelerin süt ve süt ürünleri karşılığında karanfil dalları ve yeşil otları takas ettikleri gözlenmiştir.

Şekil 3. Süs Bitkileri Üretim Sürecinin şematik görünümü

Örtü altı süs bitkileri üretim alanlarının genişlemesi ve sektörün ekonomik öneminin artmasına paralel olarak iş gücü istihdam oranı da yükselmiştir. Antalya Tarım İl Müdürlüğü verilerine göre, örtü altı süs bitkileri üretim alanlarında yıl içinde dekara 1.5 kişi istihdam edilmiştir. Yine aynı verilere göre sektörün etkileşimde bulunduğu diğer ekonomik faaliyet kolları ile birlikte yaklaşık bir hesaplama 10 bin dolayında iş gücü istihdam ettiği tahmin edilmektedir (Anonim, 2004: 4).

Süs bitkileri yetiştiriciliğinin hemen bütün aşamalarında önemli sayıda insan gücüne ihtiyaç duyulur. İnceleme sahasında yaptığımız gözlemler sırasında yaklaşık 1,5 dönümlük üretim sahasında ortalama 1 kişinin çalıştığı tespit edilmiştir. Sera ve alçak plastik tünellerde gerçekleşen söz konusu üretimde kadın iş gücü istihdamı son derece yaygındır. Bu üretim faaliyetinin özellikle çiçek dalı kesme (hasat) aşamasında *kadın iş gücüne* olan talep yükselmektedir.

Kesme çiçek üretimi yapılan işletmelerde üretimin büyük bir bölümü **dal başı ortakçılık yapan aileler** tarafından gerçekleştirilir. İşletme sahipleri ve söz konusu faaliyet kolunda uzmanlaşmış şirketler tarafından ailelere kiralanılan örtü altı alanlarda ortakçı aileler fideleme, anaçlama, gübreleme, sulama gibi aşamalardan, dal kesme şeklindeki son aşamaya kadar uzman ziraat mühendisleri ve arazi sahibinin denetiminde üretimin içinde yer almaktadırlar.

Dal başı ortakçılık sistemine göre istihdam edilen aileler seraların hemen yakınında kendilerine tahsis edilen tek katlı, betonarme daimi konutlarda ikamet ederler. Bazı ortakçı aileler bu konutlara eklentiler ilave ederek geçim tipi küçükbaş hayvan yetiştiriciliği de yaparlar.

İhracata ve yurtiçi pazara sunulmaya hazır hale getirilen süs bitkileri, genellikle karayolu ulaştırma sistemi ile gönderilir. Süs bitkilerinin birçoğu ve özellikle de kesme çiçek türlerinin dal kesimleri yapıldıktan sonra bir an önce pazara sunulma zorunluluğu vardır. Canlı görünüşleri ve parlaklıkları oranında ticari değerleri artan süs bitkilerinin tüketim sahalarına gönderilmesinde özel donanımlı TIR'lar kullanılmaktadır (Fotoğraf 9). Soğuk hava donanımlı araçlarla ortalama üç gün içinde Batı Avrupa ülkelerine ulaşmaktadır. Ancak nakliye süresinin uzaması ve TIR'ların bir kısmında teknolojinin yetersiz kalması, çiçeklerin kalite ve raf ömürlerinin azalmasına neden olabilmektedir.

Süs bitkilerinin pazara sunulmasında kullanılan diğer ulaşım sistemi havayoludur. Japonya'ya yapılan süs bitkileri ihracatında havayolu Hollanda, İngiltere ve Rusya başta olmak üzere diğerlerinde karayolu ulaştırma sistemi hakimdir. Havayolu ulaştırmasının nakliye bedelindeki yükseklik üreticilerin söz konusu ulaşım sistemini ihracatta sıkça kullanmasını engellemiştir. Mevcut pazar durumundaki ülkelerin tümüne düzenli seferleri bulunmasına rağmen THY'nin yüksek tarifeli ücretleri ihracatçıları karayolu ulaştırma sektörüne yöneltmiştir. Antalya'ya çoğunlukla turizm sezonu olarak bilinen Nisan-Ekim devresinde yabancı turist taşıyan düzensiz-tarifersiz uçak seferleri de ulaştırmada alternatif olabilir. Zira bu gruptaki uçak seferlerinin navlun ücretleri tarifeli seferlere oranla son derece

uygundur. Ancak, üretimin yoğunlaştığı kış devresinde turist talebindeki azalmaya bağlı olarak uçuş sayıları azalan Charter seferleri, sektörün söz konusu ihtiyacını karşılayamamaktadır. Karayolu taşımacılığının süresinin uzunluğu, ürünlerin ticari değerlerinin azalmasına yol açmaktadır.

Fotoğraf 9. Süs bitkilerinin tüketim sahalarına gönderilmesinde özel donanımlı TIR’lar kullanılmaktadır (Fotoğraf -S.Zaman).

Bugün Antalya’da sürdürülen süs bitkileri üretimini, hedef alınan pazar açısından iç ve dış pazara yönelik üretimler şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Yurtiçi pazarın önemli bir bölümünü ülkemizin kalabalık nüfuslu kentleri olan İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa oluşturur. Buna karşılık ildeki üretimin yaklaşık %80 gibi önemli bir oranı ihracata yöneliktir. İhracat ise belirli ülkelere yoğunlaşmıştır. Bu ülkeler arasında ilk sıraları İngiltere, Hollanda ve Rusya Federasyonu alır. Bunları, Almanya, Romanya, Yunanistan, Ukrayna ve Japonya izler. Dünya süs bitkileri pazarının önemli bölümünü oluşturan Batı Avrupa ülkeleri ile Rusya’ya coğrafi yakınlığı ülkemizin Güney Amerika, Orta Afrika ve Güneydoğu Asya’daki üretici ülkeler ile rekabet gücünü artırmıştır (Tablo 5) (Anonim, 2004:7).

Ticari değerinin artması ve pazarın genişlemesine paralel olarak üretim alanı genişleyen süs bitkileri sektörü, doğrudan ve dolaylı etkilediği insan sayısının ciddi boyutlara ulaşması ile birlikte organizasyon ve örgütlenme içine girmiştir. Bu doğrultuda araştırma sahasında 2005 yılı itibariyle 46 kuruluş tespit edilmiştir. Bunların bir bölümü yalnızca üretim aşamasında faaliyet gösterirken, önemli çoğunluğu ihracat ve ithalata yönelik kuruluşlardır.

Tablo 6. Antalya ili'nden gerçekleşen kesme çiçek ihracatının ülkelere dağılımı 2004.

Sıra No	Ülke Adı	%'si
1	İngiltere	26,5
2	Hollanda	17,2
3	Rusya Federasyonu	10,8
4	Romanya	8,8
5	Almanya	4,8
6	Yunanistan	4,8
7	Ukrayna	2,6
8	Japonya	1,7
9	Moldova	0,5
10	Diğerleri	22,3
Toplam	(11 713 685,4800 kg)	100

Kaynak: Antalya İl Tarım Müdürlüğü Süs Bitkileri Raporu -2004 www.aib.org.tr

Antalya'da süs bitkileri üretim-ihracat ve ithalatı ile doğrudan ve dolaylı olarak ilgilenen kuruluşların başında Antalya Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği, Çiçekçiler Birliği Dış Ticaret A.Ş., Antalya Çiçekçiler Odası, Birleşik Çiçek İhracatçıları Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş, Antalya İhracatçı Birlikleri ve Antalya Tarım İl Müdürlüğü'nü sayabiliriz.

Başlıca Sorunlar ve Öneriler

İhracat yoluyla sağladığı döviz girdisi ve oluşturduğu yüksek istihdam nedeniyle önemi gün geçtikçe artan örtü altı süs bitkileri yetiştiriciliği, günümüzde pek çok olumlu gelişmeye karşın bir takım temel sorunlar ile de karşı karşıyadır.

Bunlar; doğal çevre kaynaklı olanlar ile (fırtına, don olaylı günler, yüksek sıcaklık, toprak yetersizliği gibi); üretim, pazarlama, ulaşım, tesis ve alt yapı yetersizlikleri, kredi sorunları, anaç, fide temin güçlükleri, ıslah çalışmalarındaki eksiklikler, ürünlerin depolanması, üretici örgütlerinin etkisiz ve yetersizliği, sektör çalışanları ve ortakçı ailelerin sorunları, yaz devresinde üretimin kısmen kesintiye uğraması gibi beşeri çevre kaynaklı olanlar şeklinde, başlıca temel sorunlardan oluşmaktadır. Şimdi özetle bunları ele alalım:

1. Araştırma sahasında çok sık yaşanmasa da üreticileri ve dolayısıyla üretimi olumsuz yönde etkileyen doğal çevre etmenlerinden birisi don olaylı günlerdir (Bunun toplamı 3,3 gün/yıl kadardır). Özellikle Aralık, Ocak, Şubat ve Mart ayının ilk yarısında yaşanma olasılığı bulunan don olayı, meteorolojik bilgileri takip etmeyen, örgütlenmemiş işletmeler için tehlike oluşturur. Don olayına karşı üreticiler ekonomik gelişmişlik ve teknolojik donanımları ölçüsünde mücadele yöntemleri geliştirmişlerdir. Isıtma sistemi kuramayan işletmeler, sabaha karşı 3°

ila 6° saatleri arasında seraların çatılarındaki naylon örtü üzerine yağmurlama yaparak çatının ince bir buz tabakası ile kaplanmasını sağlarlar. Böylece, sera içerisi dışarıdaki soğuk havadan izole edilmiş ve don olayının ürünleri etkilemesi engellenmiş olur. Örtü altı işletmelerin hemen tamamında termometre donanımı bulunur. Sıcaklık +3 °C'nin altına düşünce üreticiler önlem almak için hazırlanırlar. Modern işletmeler ise bu olaya karşı ısıtma sistemlerini devreye sokarlar.

Don olayına karşı teknik donanım yetersizliği çiçeklerde standart kalitenin yakalanmasını olanaksız kılmaktadır. Bu yüzden ihracat için paketlenip gönderilen çiçeklerin bir kısmı kalite denetimi sonrası geriye gönderilmektedir. Standart kaliteye ulaşamayan ürünlerin önemli bir kısmı I. kalite adı altında iç pazara sunulmaktadır. Örtü altı işletmelerin teknik donanımlarının artırılması ve üretici birlikleri tarafından bunların etkin denetiminin yapılması, ihracat miktarını artırmak için kaçınılmaz bir zorunluluktur.

2. Fırtına özelliğindeki rüzgârlar (Bu günlerin sayısı yaklaşık 13 gün/yıl kadardır), örtü altı işletmeler ve ürünlere zarar veren bir diğer etmendir. Seraların plastik örtülerini kaldırarak parçalayan etkili rüzgârlar, bazen sera demirlerine ve ana iskelete zarar verebilmektedir. Ustaca inşa edilmemiş seralar ile naylon örtü malzeme kullanan işletmeler bu afetlerden kolayca etkilenebilmektedir (Fotoğraf 10). Örtü altı işletmelerde standart yapı tarzı ve malzeme kullanılmadıkça bu sorunların devam etmesi kaçınılmazdır. Ayrıca Antalya'da sadece süs bitkileri üretimi amacıyla inşa edilmiş sera sayısı oldukça azdır. Örtü altı işletmelerin birçoğu farklı ürün yetiştirme amacıyla inşa edilmiş olup sonradan çiçek serası durumuna gelmişlerdir. Bu nedenle sorunların büyük bir kısmının temelinde de bu yatmaktadır.

3. Araştırma sahasındaki örtü altı işletmelerinin büyük çoğunluğu toprak profilinin yeterli kalınlığa erişemediği, ana kayanın sık sık yüzeyde görüldüğü ve kalker blokların geniş alanlara yayıldığı sahalarda kurulmuştur. Seraların bir kısmı, taşların temizlenmesi, ana kayanın parçalanıp zemine dışarıdan toprak takviyesi yapılması sonucu oluşturulmuştur. Özellikle merkez ilçedeki üretim alanlarının bir kısmında toprak yetersizliği sorunu bulunduğunu söylemek mümkündür. Yeterli kalınlığa erişemeyen toprak örtüsü verim düşüklüğü sorununa yol açmaktadır. Bu çevredeki üreticiler toprak kalitesinin artırılması ekosistem için pek de açısından uygun olmayan kompleks kimyasal bileşimleri (Potasyum, Azot, Nitrat, Çinko, Demir gibi), damlama sulama yoluyla toprağa vermektedirler. Bunu gerçekleştiremeyen düşük gelirli üreticilerin standart kaliteye ulaşamadıkları gözlenmiştir.

Fotoğraf 10. Kesme çiçek üretimi cam ve plastik örtü altında gerçekleştirilmektedir. Plastik seraların kurulum ve onarımı cam seralara göre daha ekonomik olduğundan plastik sera sayısı çok daha fazladır (Fotoğraf -S.Zaman).

4. Sağanak karakterli yağmur şeklindeki yağışlar zaman zaman üretimi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sahada günlük yağış miktarının 228 mm'ye ulaştığı zamanlar olmuştur. Üretimin yoğunluk kazandığı aylarla, maksimum yağışların yaşandığı dönem büyük ölçüde paralellik gösterir. Bu yüksek yağış miktarı üretim alanlarında ciddi zararlara yol açmaktadır. Sera işletmelerinin bir bölümü dere yatakları az da olsa bir kısmı ise küçük boyutlu uvala çukurları içinde (Pınarlı, Varsak çevresinde), çevrelerine göre düşük kotlu noktalarda konumlandığı için, su birikim sahalarna dönüşebilmektedirler. Seralardan tahliye edilmesi bazı işletmelerde güç olan bu sular, çiçeklerde kara leke adlı hastalığın oluşmasına neden olur. Bu da ihracata yönelik bu ürünlerin kalitesinde belirgin bir azalmaya yol açar.

5. Antalya'daki süs bitkileri yetiştiriciliğinin son yıllarda dikkat çeken en önemli sorunu, tek ürüne yani **kesme çiçek türlerine aşırı bağımlılık oluşmasıdır**. Araştırma sahasındaki üretimin önemli bir bölümü ihracata yöneliktir. Ancak ihracata dönük ürün yelpazesi son derece kısıtlıdır. Karanfil, Gerbera ve Gül gibi kesme çiçek türleri ihracatın çok büyük bir kısmını oluşturur. Bunlardan karanfil hem yurt içi hem de yurt dışı pazar payı en yüksek olan çiçek türüdür. Halen dış piyasaya yönelik üretim içerisinde, karanfil üretimi % 90'dan fazla bir pay almaktadır.

Karanfil yetiştiriciliği kıyı sahasının yaz devresindeki yüksek sıcaklıkları nedeniyle kesintiye uğrar. Bu da ihracat miktarının büyük ölçüde azalmasına yol açar. Son yıllarda **ayla çiçekçiliği** adı altında Korkuteli, Isparta ve Afyon'da Antalya kökenli üretici şirketlerin girişimleriyle karanfil yetiştiriciliği başlamıştır. Ancak bu sahalardaki üretim günümüz itibarıyla pazarın yüksek talebini karşılamaktan çok uzaktır. Zira Antalya ili toplam üretim alanları ile karşılaştırıldığında *ayla üretim sahasının* oranı %4'lerde kalmaktadır. İhracatın sürdürülebilirliği ve alıcı ülkelerin rakip pazarlara yönelmemesi için ayıla üretim alanlarını genişletmek ve böylece yaz devresindeki üretimi artırmak çözüm yollarından birisi olabilir. Bir diğer öneri ise, kıyı kuşağındaki örtü altı sahalarda yaz devresinde de üretimi yapılabilen süs bitkisi türlerinin yetiştiriciliğine yönelmektir. Gerçekten de tek türe bağımlılığın en aza indirebilmesi ürün yelpazesinin genişletilmesi ile mümkün olacaktır. Zira, inceleme sahasının doğal çevre koşulları bunun gerçekleştirilmesi için son derece elverişli ortamlara sahiptir.

6. Örtü altı çiçek üreticileri; aile tipi işletme ve büyük ölçekli ticari işletmeler şeklinde iki ana grupta ele alınabilir. Aile işletmelerinde işletme büyüklükleri kısıtlı ve üretim alanları parçalıdır. Büyük ölçekli örtü altı işletmeleri ise geniş arazi üzerine kurulmuş, daha modern üretim sahaları olarak dikkati çekmiştir. İşletme büyüklüklerinin modern teknolojik yatırımların yapılması için yeterli büyüklükte olmaması sahadaki temel problemlerden birisidir. Nitekim sahada yapılan bir araştırma ortalama işletme büyüklüğünün 55,2 olduğunu, işletmelerin % 62,5'inin ise ortalama işletme büyüklüklerine erişemediklerini ortaya koymuştur (Özkan-Ark, 1997).

Aile tipi örtü altı üretim alanlarının temel sorunları fide temini, pazarlama, depolama ve çiçek yetiştiriciliği tecrübesi olan iş gücü temini gibi aşamalarda ortaya çıkmıştır. Bu işletmelerde üretim büyük çoğunlukla **dal başına ortaklık yapan aileler**ce yapılmaktadır. Aile işletmeleri maddi ve teknik olanaklarının nispeten zayıf olması nedeniyle çiçeklerde arzu edilen kalite ve standarda çoğu zaman ulaşamazlar. İhracata yönelik üretimde önemli pay sahibi olduğu şüphesiz olan aile işletmeleri, kooperatifler, ihracat birlikleri, zirai şirketler ve tarım bakanlığı tarafından, ihracatta standart kalitenin yakalanabilmesi için daha fazla desteklenmelidirler. Söz konusu destek sera yapısı donanımları, mühendislik bilgileri, fide temini, pazarlama kolaylıkları, çiçek sektöründe deneyimli iş gücü temini ve kredi olanakları yoluyla üretimin farklı aşamalarında sağlanabilir.

7. Örtü altı süs bitkileri üretiminin önemli sorunlarından birisi de süs bitkilerinin pazara ulaştırılma güçlükleridir. Sektör başlıca iki ulaşım sistemine bağımlıdır. Bunlar hava ve karayolu ulaştırma sistemleridir. Hava yolu ulaşım sistemi hızı nedeniyle pazara bir an önce taze, canlı ve parlak ürün gönderebilme olanaklarına sahiptir. Ancak havayolu ulaşım sektöründeki yüksek taşıma bedelleri ihracat yükünün önemli bir bölümünün TIR'lar aracılığıyla karayollarına yönlenmesine neden olmuştur. Karayolunun ürünleri ancak birkaç gün (Bazen bir hafta) içinde pazara ulaştırabilmesi, raf ömürleri son derece kısa olan çiçeklerin ticari değerlerinde azalmaya yol açar. Bu yüzden ihracat birlikleri ve örgütlü üreticiler, yaptığımız görüşmelerde pazarın yoğun talebini hızlı bir şekilde karşılayabilmek için kargo uçakları talep etmektedirler.

Araştırma sahasında üretim alanları Antalya Havalimanı yakın çevresinde yoğunluk kazanmıştır. Çiçek seracılığının başlangıç yıllarında talebi karşılamakta zorlanmayan havayolları, daha sonra üretim alanlarının genişlemesi, üretim miktarının artması ve daha da önemlisi pazar ülke sayısının artması sonucunda ürünlerin taşınması için yetersiz kalmıştır.

Sonuç olarak pazara en kısa zaman içinde sunulma zorunluluğu bulunan süs bitkilerinin havayolu ulaştırması ile daha sık taşınabilmesi için, teşvik edici önlemler alınabilir. Havayolu navlun ücretleri bu sektör için yeniden düzenlenebilir. Ayrıca *sektöre özel kargo uçakları* devreye sokularak süs bitkilerinin yıl boyu pazara ulaştırılmaları sağlanabilir. Zira bu durum, üretici birlikleri tarafından farklı platformlarda sıkça dile getirilmektedir. Saha gözlemlerimiz sırasında mülakatta bulunduğumuz kooperatif ve birliklerin yöneticileri, sektörün sorunları ile ilgili söyleşilerimizde sürekli bu konuya dikkat çekmişlerdir.

8. Süs bitkilerinin ticari değerinin artması Antalya'da birçok çiftçiyi yeni gelişen bu sektöre yönlendirmiştir. Özellikle de sebze seracılığı geçmişi olan bazı çiftçi aileler son yıllarda çiçek yetiştirmeye başlamıştır. Ancak, bu gruptaki üreticiler yetiştirme koşullarında sebze üretimine göre bir takım temel farklılıklar bulunan süs bitkilerinin üretiminde bazı güçlükler ile karşı karşıya kalmışlardır. Sayıları son yıllarda hızla artan bu grup üreticiler büyük çoğunlukla çiçek sektörü tecrübesi bulunmayan iş gücü çalıştırdığından ürün kalitesinde standartları yakalayamamaktadır. Bu da ihracat için gönderilen ürünlerin önemli bir kısmının kalite kontrol ve ürün denetim aşamalarından sonra geriye gönderilmelerine yol açmıştır.

9. Antalya kentsel gelişim alanı büyük ölçüde Havaalanı-Altınova (doğu) yönünde olduğundan tarım alanları ve çiçek seracılık sahaları bu gelişim karşısında baskı altına alınmıştır. Havaalanı ve Antalya-Alanya-Mersin karayoluna göre elverişli konumu nedeniyle son yıllarda Altınova Mahallesi ve yakın çevresinde arazi fiyatları yükselmiş ve birçok büyük şirket karayolu kenarına fabrika satış mağazası, plaza, servis, stok depoları gibi ticari tesisler inşa etmiştir. Hemen tamamıyla verimli tarım alanları üzerine kurulan bu tesisler, gün geçtikçe tarım alanlarına doğru genişlemektedir. Kanaatimizce bu çevrenin tarımsal üretim sahası olma özelliği mutlak suretle korunmalıdır. Aksi halde örtü altı alanlar yakın gelecekte Antalya kentsel gelişim alanı içinde kalacak ve sera sahipleri arazilerine verilen cazip fiyatlara karşı koyamayarak bu çevrenin yoğun yapılaşma sahası olmasına neden olacaklardır.

10. Süs bitkileri sektörüne bağlı olarak sahada önem kazanan birçok iş kolundan söz etmek mümkündür. Sektörün devamlılığı bunlarından geleceği açısından da önem taşır. Bunlar; sera ustalığı, ısı yalıtımı hizmetleri, sera cam ve naylon malzeme üretimi ve satışı, plastik boru sanayi, sulama sistemleri, ip üretimi, kutu, ambalaj sanayi, damlama, yağmurlama sistemleri, ilaç motoru satışı, bakım ve tamiri, sera demiri, anti pas boya satışı, sondaj, dalgıç pompa satışı, servisi, ilaç, gübre satışı, zirai teknik hizmetler... gibi temel faaliyet kollarıdır.

11. Süs bitkileri üretim materyallerindeki dışa bağımlılık bir diğer sorun olarak göze çarpmaktadır. Bu bağımlılık doğal olarak maliyetlere de yansımaktadır. Nitekim Özkan ve Ark yaptıkları çalışmada üretim materyali masraflarının, toplam üretim maliyeti içerisinde % 30 payla ikinci sırada yer aldığını bildirmektedir (Özkan-Ark,1997).

12. Antalya'da çiçek sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlarda yapılan mülakatta, iç pazarda çiçek tüketiminin yetersiz olmasından şikâyet edilmiştir. Yılın yalnızca bazı özel günlerinde talep artışı görüldüğü, bu günler dışında çiçek talebinin son derece düşük olduğu belirtilmiştir. (Kişi başı 3.5 çiçek/yıl).

13. Örtü altı süs bitkileri üretimi sektörü kadın iş gücü istihdam etme yeteneği yüksek bir sektördür. Kadın iş gücünün günlük ortalama karanfil dalı kesme kapasitesi 1500 dal/gün dolayındadır. Bu yüzden özellikle kesme çiçek işletmelerinde istihdam edilen işgücünün %72.66'sını kadın, %27.34'ünü erkek işçiler oluşturmaktadır (Özkan-Karagüzel-1997). Sahada yapılan gözlemlerde, kadın iş gücünün çalışma koşullarının oldukça ağır olduğu, buna karşın son derece düşük ücretler ve sosyal güvenceleri olmaksızın çalıştıkları izlenmiştir.

14. Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği, kesme çiçek yetiştiriciliği konularında bilgilendirme amacıyla bugüne kadar beş eğitim semineri düzenlemiştir. Bu ve benzeri çalışmalar ile aile tipi işletmelerde üretim kalitesinin artırılması planlanmalıdır. Zira ihracat esnasındaki ürün denetim ve kalite kontrol aşamalarında en büyük zorluklar bu grup üreticilerin ürünlerinde ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda belirtilen sorunların aşılmasında öne sürülen fikirlerin değerlendirilmesi halinde, Antalya ilinde yapılan örtü altı süs bitkileri üretimi, bu sektörün bölge ve ülke ekonomisine desteğini kuşkusuz artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Akova, S, B., 1994,** Antalya Körfezi Kuzeyinde Yer Alan Ovalarda Ziraat Hayatı. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
- Akova, S, B., 1994,** Antalya Körfezinin Kuzeyinde Yer Alan Kıyı Ovalarında Nüfus Özellikleri. Türk Coğrafya Dergisi Sayı:29, s:419-441, İstanbul.
- Anonim., 2004,** Süs Bitkileri Raporu. T.C. Antalya Valiliği Tarım İl Müdürlüğü, Antalya.
- Darkot, B.-Erinç, S., 1951.,** *Aksu Batısında Antalya Traverten Taraçaları,* İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, s.56-61, İstanbul
- Erel, L,T., 1984,** Serler ve Özellikleri. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülten. Cilt:1, Sayı:1 S:164-168, İstanbul.
- Gürsan, K, Erkal, S., 1998,** Dünyada ve Türkiye’de Süs Bitkileri Üretim ve Ticaretindeki Gelişmeler. I. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi Bildiriler Kitabı, Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova.
- Özkan, B, Karagüzel, O., 1997,** *Antalya’da Kesme Çiçek Üretiminin Mevcut Durumu.* Derim Dergisi Cilt:14, s:50-61, Antalya.
- Özkan, B., Karagüzel O., Ortaçşme, V., 1998.** Kesme Çiçek Dışsatımında Üretim ve Pazarlamadan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, I. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, 6-9 Ekim, Yalova.
- Özkan, B., Karagüzel, O., Ortaçşme, V., Atik, M., 1999.** *Antalya İli İç ve Dış Mekan Süs Bitkileri Üretiminin Teknik ve Ekonomik Özellikleri,* Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 12

Coğrafi Yönleriyle Antalya'da Örtü Altı Süs Bitkileri Yetiştiriciliği

Sargın, S., 1998, Şehirlerin Mekansal Gelişiminin Tarım Alanları Üzerindeki Etkilerinin Örnek Şehirlerde İncelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu, Süs Bitkileri Alt Komisyon Raporu, 2001, DPT, Ankara.

Tüzel, Y., Gül, A., Daşgan, H.Y., Özgür, M, Özçelik, N., vd, 2004, *Örtü altı Yetiştiriciliğinde Gelişmeler.*

(www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/029yukseltuzel.pdf /05.12.2006).

Yazgan, M,E, Korkut, A,B.,Barış, E., vd, 2004, Süs Bitkileri Üretiminde Gelişmeler(<http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/028ertyazgan.pdf>/05.12.2006).